

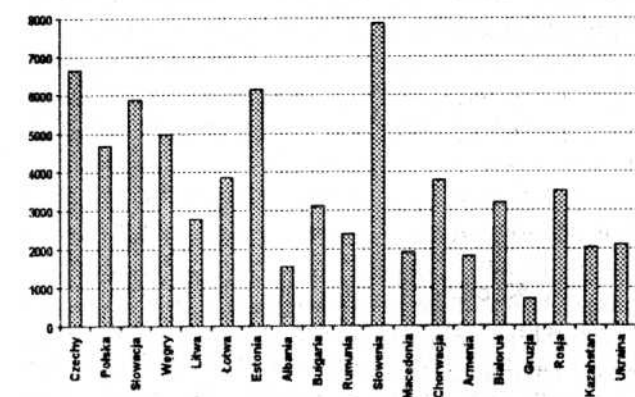
OPINIE OBYWATELI KRAJÓW TRANSFORMUJĄCYCH SIĘ O ZACHODZĄCYCH PRZEMIANACH

Od przełomu polityczno-gospodarczego, jaki miał miejsce pod koniec lat osiemdziesiątych, Komisja Europejska regularnie przygotowuje coroczny raport¹ będący zestawieniem wyników badań opinii publicznej przeprowadzanych w państwach Europy Środkowej i Wschodniej na temat transformacji gospodarczej i politycznej oraz procesu integracji z Unią Europejską. W badaniu z 1995 r. brało udział 19 krajów, mniej lub bardziej zainteresowanych integracją z Unią Europejską. Dla przejrzystości analizy podzieliłem je na cztery grupy:

- ★ państwa Grupy Wyszehradzkiej (Czechy, Polska, Słowacja, Węgry),
- ★ państwa bałtyckie (Litwa, Łotwa, Estonia),
- ★ pozostałe państwa Europy Środkowej (Albania, Bułgaria, Rumunia, Słowenia, Macedonia, Chorwacja) oraz
- ★ państwa Wspólnoty Niepodległych Państw (Armenia, Białoruś, Gruzja, Rosja, Kazachstan, Ukraina).

Kryterium takiego podziału jest z jednej strony, stopień dotychczasowych powiązań między wspomnianymi krajami i Wspólnotami Europejskimi, a z drugiej strony przewidywana kolejność ewentualnego ich przyjęcia w poczet członków Unii Europejskiej.

Rys. 1. PKB *per capita* w państwach Europy Środkowej i Wschodniej w 1995 roku (ECU).

Tę dla analizy wyników badań jest stopień rozwoju gospodarczego tych państw, a jako kryteria oceny potencjału ekonomicznego Komisja przyjęła wskaźnik

¹ Central and Eastern Eurobarometr, Public Opinion and the European Union (19 Countries' Survey), European Commission, DG XI, Brussels.

produktu krajowego brutto przeliczonego na jednego mieszkańca i średni roczny wzrost PKB oraz inflacji.

Najbardziej wiarygodnym wskaźnikiem określającym rozwój gospodarczy danego państwa jest wartość PKB w przeliczeniu na jednego mieszkańca (Rys. 1). W 1995 r. przy średniej dla Unii Europejskiej w granicach 17,4 tys. ECU, najwyższy wskaźnik wśród badanych państw odnotowała Słowenia z wynikiem 7,9 tys. ECU. Stosunkowo najlepsze wyniki pod tym względem odnotowują państwa Grupy Wyszehradzkiej: Czechy, Polska, Słowacja i Węgry (od 4,6 do 6,6 tys. ECU). Przytoczone wskaźniki są stosunkowo istotne dla opinii prezentowanych przez respondentów z państw Europy Środkowej i Wschodniej (EŚW) na temat szeroko rozumianej integracji europejskiej. Warto przypomnieć, iż Karol Marks, ojciec poprzedniej epoki myślenia w badanych krajach, stwierdził, iż byt określa świadomość. Zdziwiająco, jak uniwersalne jest to stwierdzenie, i jak jest aktualne w połowie lat dziewięćdziesiątych.

Komisja Europejska wyznaczyła cztery podstawowe kryteria oceny państw EŚW, będących w trakcie przemian polityczno-gospodarczych. Należą do nich:

- ♦ ogólna ocena rozwoju kraju,
- ♦ poparcie dla przemian gospodarczych,
- ♦ zadowolenie z demokracji,
- ♦ przestrzeganie praw człowieka.

Na uwagę zasługuje fakt, iż są one w pewnym stopniu zbliżone z kryteriami, jakie państwa EŚW muszą spełnić, aby mogły stać się członkami Unii Europejskiej (por. decyzja Rady Europejskiej z Kopenhagi z 1993 roku).

Sytuacja wewnętrzna w państwach Europy Środkowej i Wschodniej

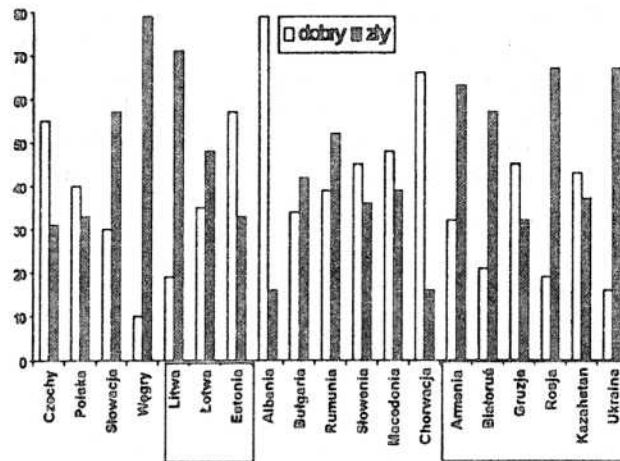
Na tle wszystkich państw Europy Środkowej i Wschodniej Albańczycy ocenili kierunek rozwoju swojego kraju najbardziej pozytywnie (79% badanych) - por. rys. 2. Wynika to niewątpliwie ze stosunkowo krótkiego okresu, jaki ich dzieli od systemu totalitarnego do systemu demokratycznego. Podobną zależność można odnaleźć w wypowiedziach Chorwatów (66% optymistów w grupie badanych).

Analizując wypowiedzi respondentów - obywateli państw Grupy Wyszehradzkiej, warto podkreślić, iż ponad połowa Czechów uważa, że ich kraj podąża we właściwym kierunku. W przypadku polskich respondentów odsetek ten nie przekroczył 40%. Całkowicie inaczej odpowiedzieli na powyższą kwestię Słowacy i Węgrzy. Ponad połowa Słowaków i trzy czwarte mieszkańców Węgier oceniło, że ich kraje podążają w niewłaściwym kierunku.

Stosunkowo interesująco rozkładają się głosy mieszkańców trzech nowych państw bałtyckich, które od niedawna cieszą się niepodległością. Prawie połowa Łotyszy i trzy czwarte Litwinów uznało, iż ich kraje

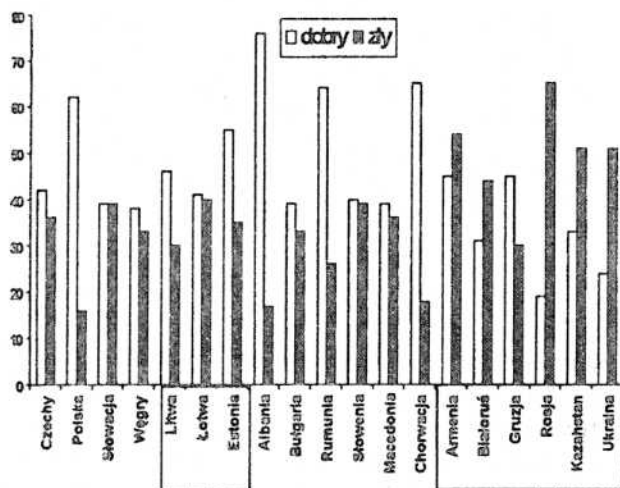
rozwijają się w niewłaściwym kierunku. Jedynie respondenci w Estonii pozytywnie wypowiedzieli się na ten temat.

Rys. 2. Opinia respondentów z państw EŚW nt. ogólnego kierunku rozwoju ich państw w 1995 roku

W podobnych proporcjach jak na Litwie i Łotwie wypowiadali się w powyższej kwestii obywatele krajów należących do Wspólnoty Niepodległych Państw (WNP). W tym przypadku ponad połowę respondentów oceniających, że ich państwa podążają niewłaściwą drogą było mieszkańcami Ukrainy i Rosji (po 67%), Armenii (63%) oraz Białorusi (57%). Przewagę pozytywnych opinii nad negatywnymi zanotowano jedynie w Gruzji oraz w Kazachstanie.

Rys. 3. Opinia respondentów z państw EŚW nt. kierunku przemian w sferze gospodarki rynkowej

Po wielu latach funkcjonowania gospodarki centralnie sterowanej, przekształcenia ekonomiczne, jakie mają miejsce w państwach Europy Środkowej i Wschodniej prowadzą nieuchronnie ku gospodarce rynkowej, która w dłuższym okresie przynosi niewątpliwie korzyści przedsiębiorcom i konsumentom, lecz w krótkim czasie wymaga pewnych poświęceń.

do pracy i płacy itp. Biorąc te wyjaśnienia pod uwagę należy z pewnym dystansem analizować ocenę respondentów na temat przestrzegania i nieprzestrzegania praw człowieka w państwach Europy Środkowej i Wschodniej.

Najwięcej pesymistów w tym względzie odnotowano w państwach WNP, gdzie odsetek negatywnych odpowiedzi osiągnął np. w Rosji poziom 85%. Również Litwini i Łotysze negatywnie ocenili kwestie przestrzegania praw człowieka w ich państwach (rys. 5).

Wcale nie lepiej wygląda sytuacja w państwach Grupy Wyszehradzkiej, wśród których wyłącznie na Węgrzech zanotowano większy odsetek osób wypowiadających się pozytywnie o przestrzeganiu praw człowieka.

Na uwagę zasługują dwa państwa: Albania i Chorwacja, gdzie trzech z czterech obywateli, jak się wydaje, właściwie zdefiniowało pojęcie praw człowieka i pozytywnie odpowiedziało na omawiane pytanie.

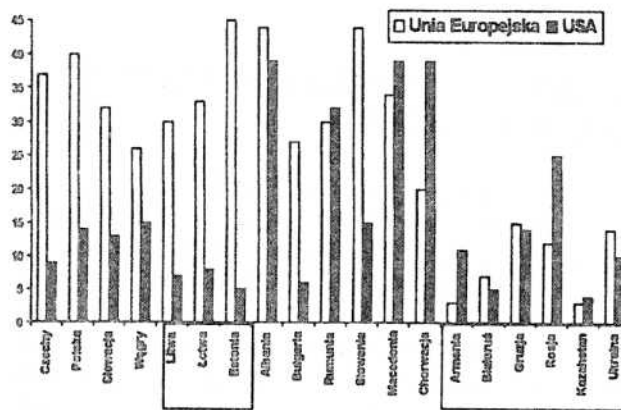
Podsumowując wstępną analizę nastrojów społeczeństw państw Europy Środkowej i Wschodniej, można stwierdzić, iż mieszkańcy tych krajów lepiej oceniają procesy ekonomiczne, jakie zachodzą w ich państwach, niż polityczne. Ogólnie rzecz biorąc, więcej respondentów pozytywnie oceniało rozwój gospodarczy w kierunku wolnego rynku, niż przemiany polityczne (demokratyzację). Może to być podyktowane różnymi względami społeczno-kulturowymi.

W państwach Grupy Wyszehradzkiej w zasadzie odsetek pozytywnie wyrażających się tematy ekonomiczno-polityczne był zbliżony z odsetkiem osób deklarujących negatywne oceny. Całkowicie inaczej wygląda sytuacja w państwach byłego ZSRR, włączając w tę grupę kraje bałtyckie. Mieszkańcy tych państw nie są zadowoleni właściwie z jakichkolwiek procesów politycznych czy ekonomicznych, jakie mają miejsce w ich ojczyznach. Nie jest niestety znana odpowiedź na pytanie, czy są oni zainteresowani kontynuowaniem reform zapoczątkowanych w latach dziewięćdziesiątych. Stąd też nie wiadomo, czy przeprowadzane reformy są forsowane przy ich sprzeciwie, czy może ich efektywność i zakres jest zbyt mały. Natomiast z całą pewnością można stwierdzić, iż zmiany polityczne i gospodarcze w tych państwach nie zachodzą przy pełnym poparciu społeczeństwa.

Stosunki zewnętrzne państw Europy Środkowo-Wschodniej

Znając opinię mieszkańców poszczególnych państw Europy Środkowej i Wschodniej na temat procesów, jakie zachodzą w tych krajach warto przeanalizować opinie respondentów na temat ich stosunków politycznych i gospodarczych z Unią Europejską.

Rys. 6. Opinia respondentów z państw EŚW nt. przyszłych stosunków ich krajów z Unią Europejską i Stanami Zjednoczonymi

Ogólnie rzecz biorąc, większość obywateli państw Europy Środkowej przewiduje przystąpienie swoich krajów do struktur zachodnioeuropejskich. Zdecydowana większość respondentów z krajów Grupy Wyszehradzkiej i państw bałtyckich jednoznacznie określiła, iż ich państwa będą zbliżać się przede wszystkim do Unii Europejskiej. Jedyne stosunkowo niewielki odsetek ankietowanych mieszkańców (poniżej 15%) uważa Stany Zjednoczone za głównego partnera politycznego i gospodarczego.

Nieco inaczej wygląda sytuacja w krajach objętych do niedawna wojną (Macedonia, Chorwacja), w których większość obywateli uznała amerykańskie wpływy za bardziej prawdopodobne niż zachodnioeuropejskie. W państwach WNP, co szósty badany twierdził, iż jego państwo będzie w przyszłości związane ze strukturami zachodnioeuropejskimi. Warto zwrócić uwagę na fakt, iż ponad trzy czwarte Armeńczyków, dwie trzecie Białorusinów oraz ponad połowa Ukraińców i Kazachów wypowiedziała się o przyszłym zbliżeniu ich krajów bardziej do Rosji niż do Unii Europejskiej czy USA. Jest to wynikiem tradycyjnych powiązań tych państw z Moskwą oraz pragmatycznego podejścia respondentów do kwestii pewnej zależności geopolitycznej i gospodarczej.

Warto zauważyć, iż mimo ogólnej pozytywnej opinii co trzeci Litwin, Łotysz i Bułgar i co drugi Estończyk o zbliżeniu kontaktów z Unią Europejską, jednocześnie znaczna część obywateli (16-24%) tych krajów przewiduje wzrost znaczenia Rosji w stosunkach zagranicznych swoich krajów.

Polacy, podobnie jak pozostali członkowie Grupy Wyszehradzkiej, reprezentują poglądy zbliżone do opinii innych mieszkańców Europy Środkowej i doceniają bliższe kontakty z Unią Europejską (40%), Stanami Zjednoczonymi (15%) i ewentualnie Niemcami (9%). □